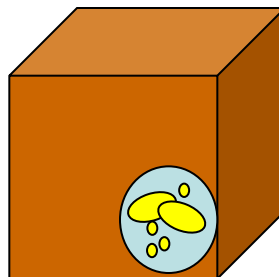

MOLEKULÁRNĚ BIOLOGICKÉ METODY V ENVIRONMENTÁLNÍ MIKROBIOLOGII

Martina Nováková, VŠCHT Praha

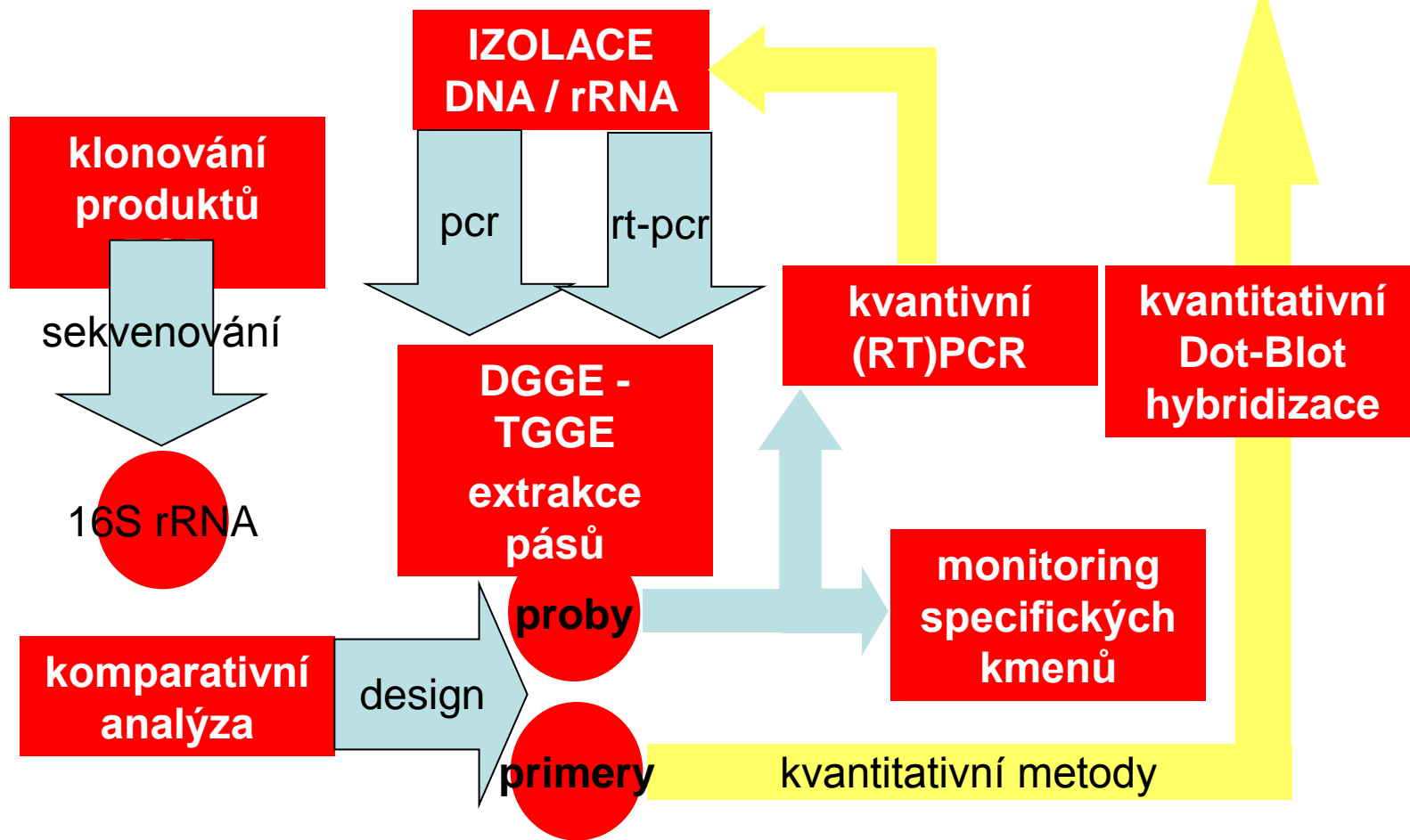

MOLEKULÁRNÍ BIOLOGIE V BIOREMEDIACÍCH

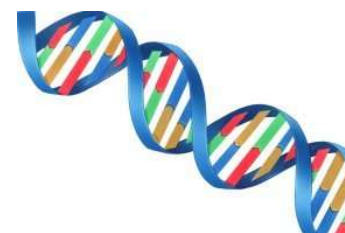
enumerace

FISH
průtoková
cytometrie

METODY PRO IDENTIFIKACI A DETEKCI MIKROORGANISMŮ

- Tradiční metody:
  - kulturační
  - mikroskopické
  - imunochemické
- Molekulárně biologické

MOLEKULÁRNĚ BIOLOGICKÉ METODY

- Nezávislé na kultivaci mikroorganismů (0,1 – 1 % MO je kultivovatelných klasickými kultivačními technikami)

- Studium:

- DNA
  - RNA
  - mastných kyselin
  - specifických proteinů
- } nejčastější

Extrakce a izolace

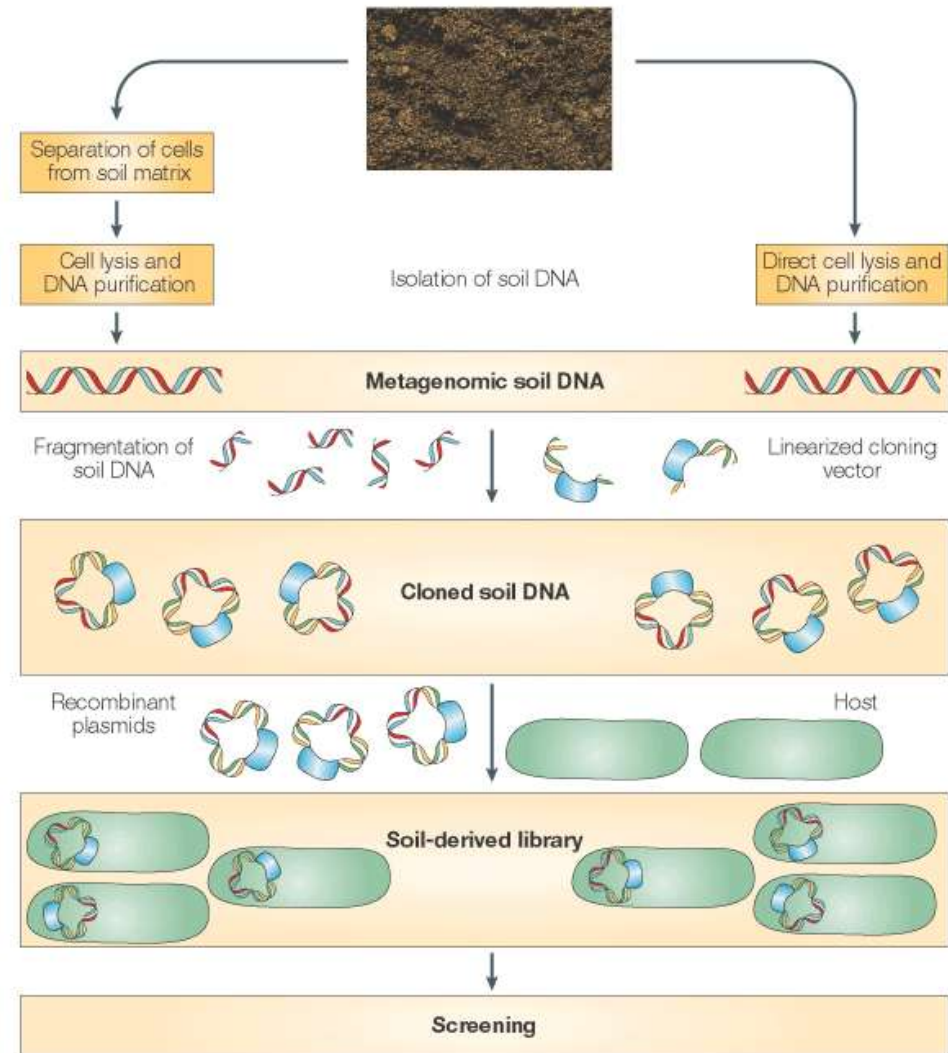
Purifikace

Molekulárně-biologická
analýza

METAGENOMIKA

- environmentální genomika
- relativně nový obor
- analýza vzorků DNA získaných přímo z prostředí

Extrakce a izolace nukleových kyselin

DNA - fylogenetické nebo „funkční“ informace o aktivní i neaktivní mikroflóře
rRNA - sledování nejaktivnější populace

Extrakční postup


```
graph TD; A[Extrakční postup] --> B[Frakcionace buněk]; A --> C[Přímá lyze celého vzorku (rušivé složky prostředí)];
```

Frakcionace buněk

- oddělení buněk od zbytku půdy nebo jiné matrice před jejich lyzí

- pracnější a časově náročnější

Přímá lyze celého vzorku (rušivé složky prostředí)

- získá se DNA z 90 až 99% buněk
- využívají ji komerčně dostupné soupravy (kity)

Extrakce a izolace nukleových kyselin

1) buněčná lyze:

Chemicky

- alkalické fosfátové pufry (pH8)
- EDTA (inhibice nukleas), SDS (rozrušení buněčných membrán), chloroform (destabilizace membrán), polyvinylpolypyrrolidon (odstranění huminových kyselin) ...

Enzymaticky

- lysozym (rozrušení buněčné stěny), proteinasa K (inaktivace DNAs a RNAs), DNAsy, RNAsy

Fyzikálně

- zahřátí na 80°C, opakované zmrazování a tání nebo tzv. bead-beating

---

2) odstranění buněčných struktur včetně cukerných složek a proteinů

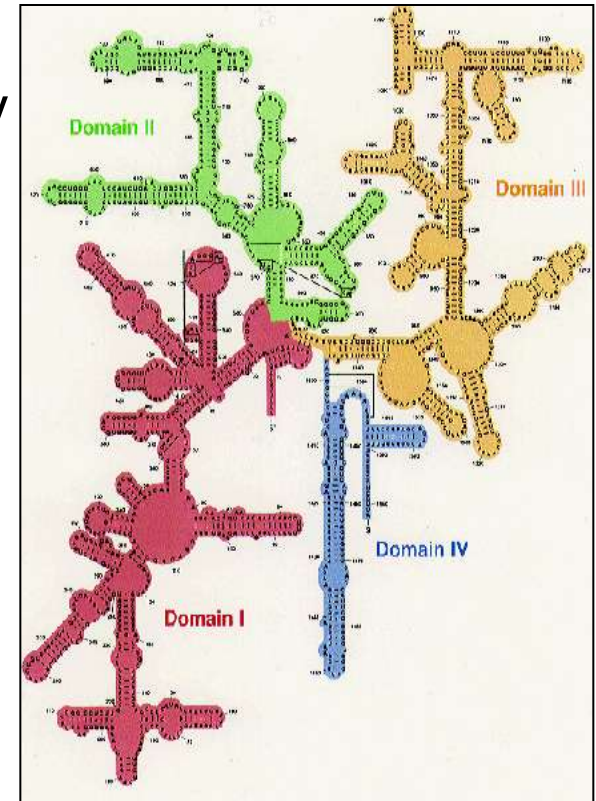

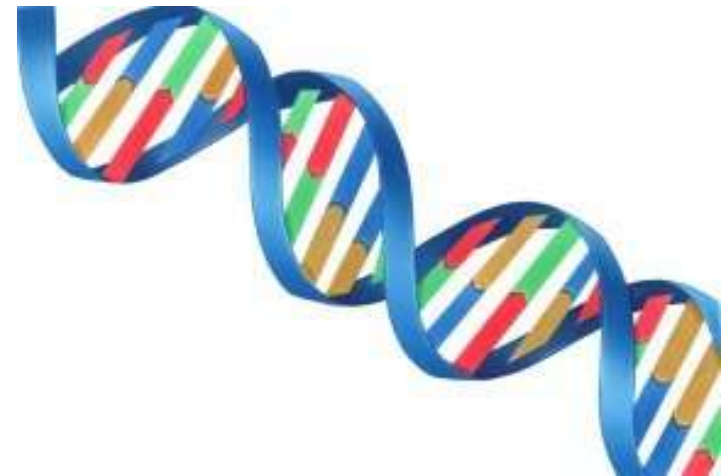
MIKROBIÁLNÍ DIVERSITA

- **16S rRNA** = ukazatel mikrobiální diversity
= část malé ribozomální podjednotky
- Molekulární „chronometr“
  - univerzální molekula!
  - funkčně homologní
  - obsahuje vysoce konzervativní úseky
  - variabilní sekvence - reflektují evoluční změny

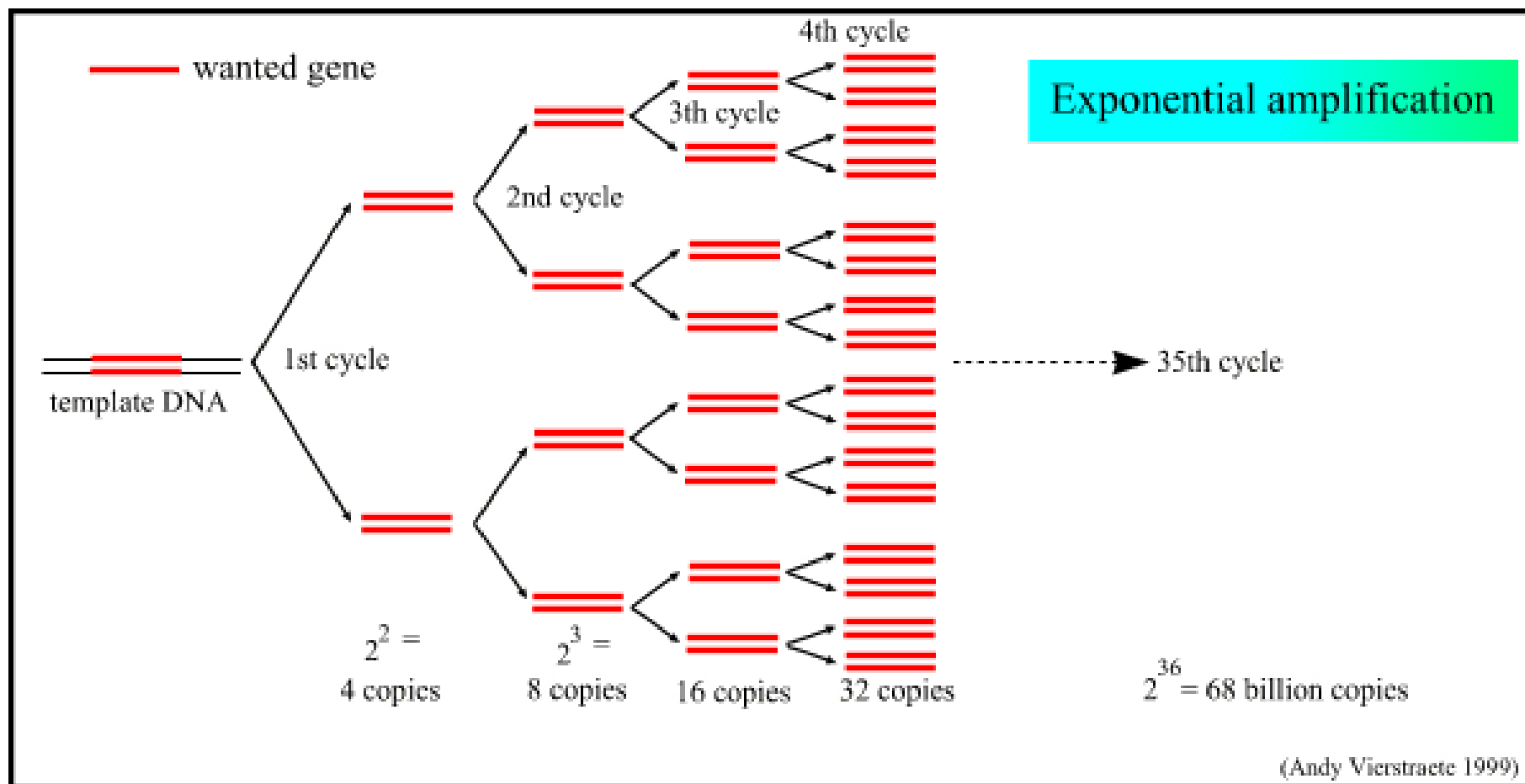

Molekulárně biologické metody

- Sekvenace nukleových kyselin
- Genové próby (FISH, RSGP,...)
- Štěpení restrikcními enzymy
- ARDRA
- RFLP, T-RFLP
- SSCP
- Reasociace DNA
- LMW RNA anlyza
- DGGE, TGGE, TTGE
- ...

PCR - polymerasová řetězová reakce

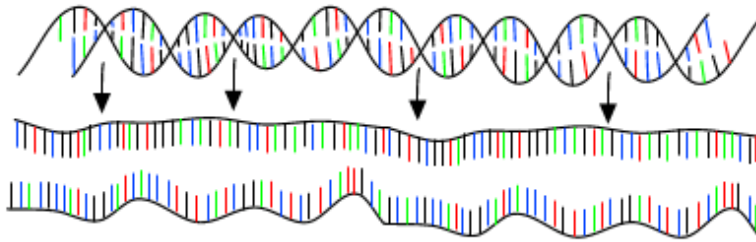
PCR - polymerasová řetězová reakce

PCR : Polymerase Chain Reaction

30 - 40 cycles of 3 steps :

Step 1 : denaturation

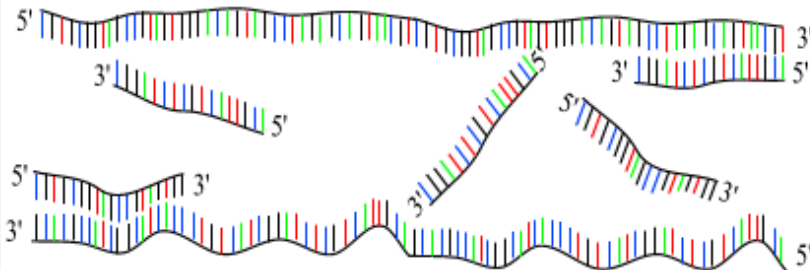
1 minut 94 °C

Step 2 : annealing

45 seconds 54 °C

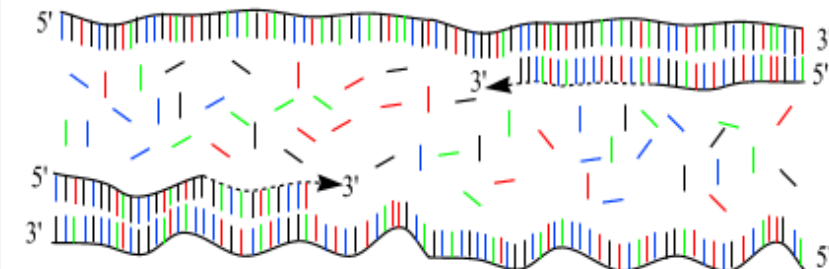
forward and reverse primers !!!

Step 3 : extension

2 minutes 72 °C

only dNTP's

(Andy Vierstraete 1999)

Denaturace

- 94°C

Annealing

- Připojení primerů

- Teplota dle primerů

Extenze

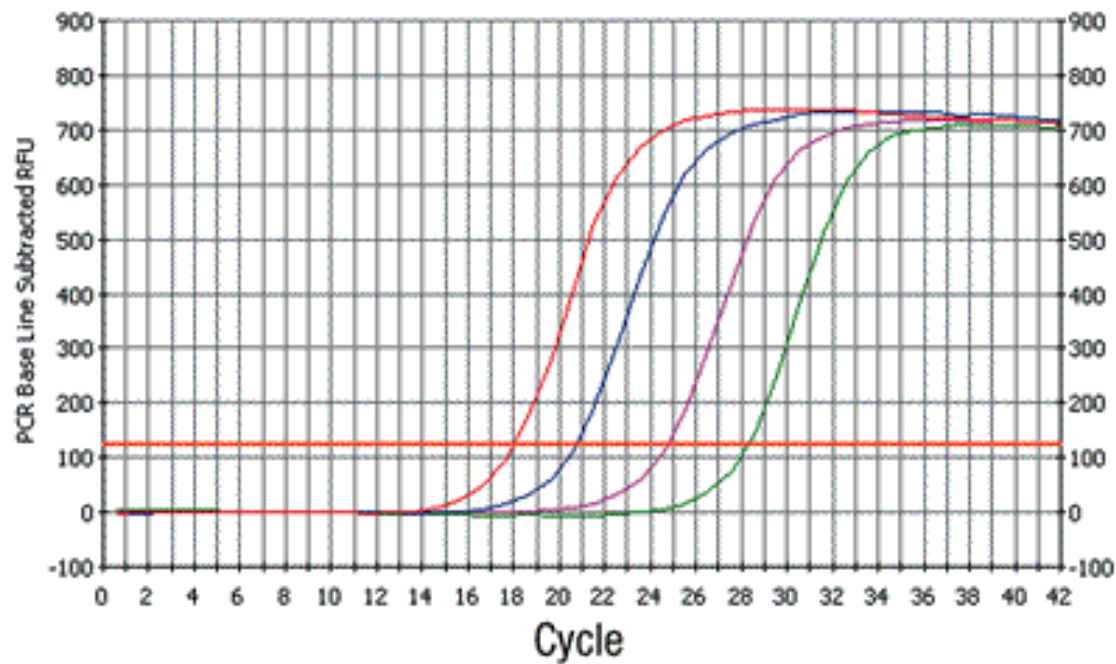
- Polymerace DNA

- Teplota dle polymerasy

- 72°C

Real-time quantitative PCR

- Sledování amplifikace v reálném čase
- kvantifikace

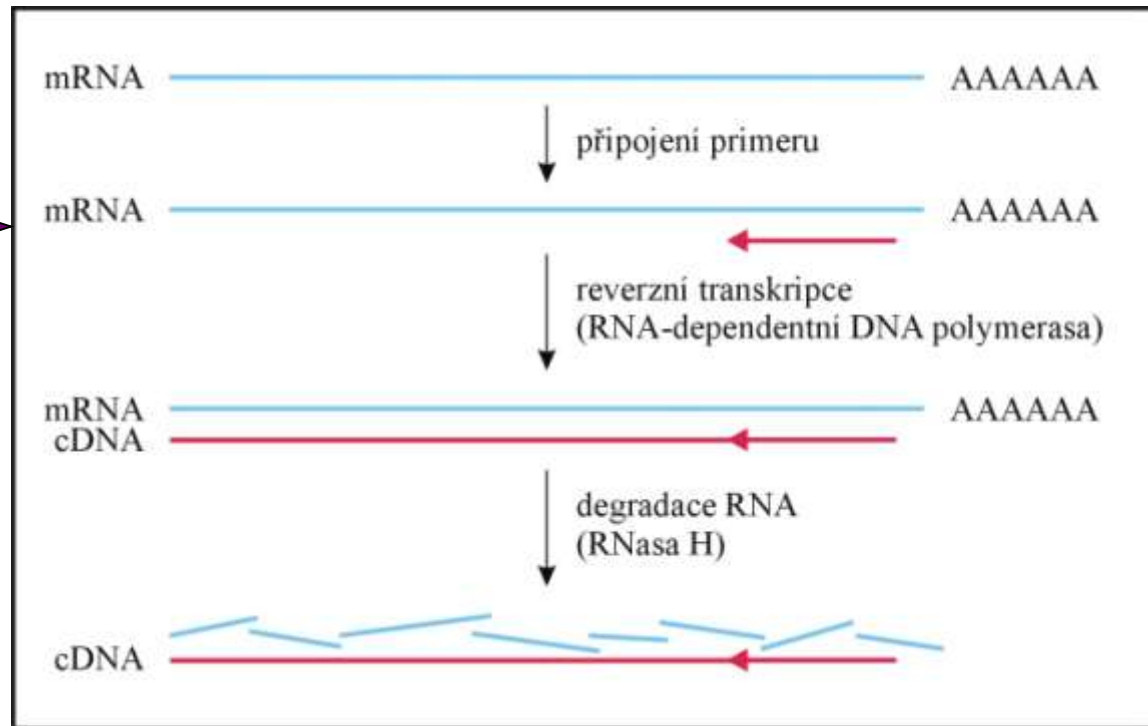
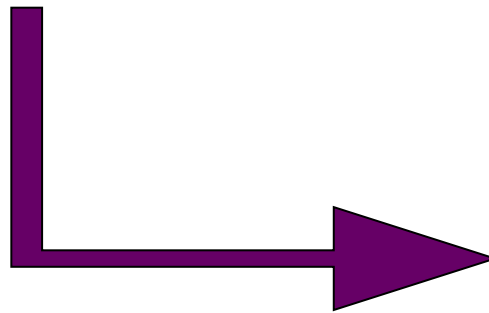

Red=10,000 cells
Blue=1,000 cells
Pink=100 cells
Green=10 cells

RT-PCR - polymerasová řetězová reakce s reversní transkripcí

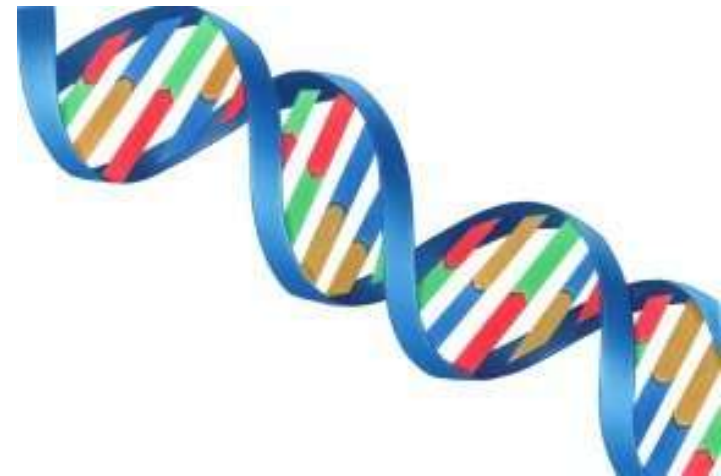

Reversní transkripce

Molekulárně biologické metody

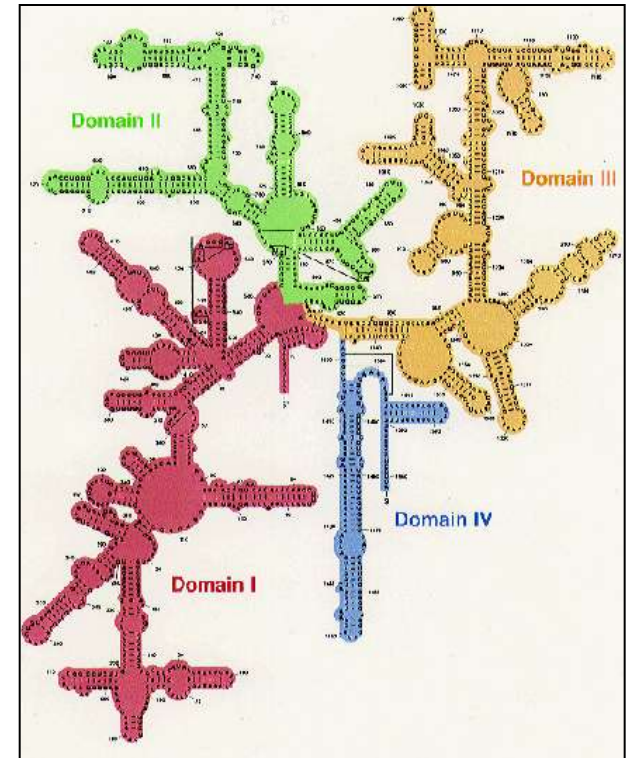
- Sekvenace nukleových kyselin
- Genové próby (FISH, RSGP,...)
- Štěpení restričními enzymy
- ARDRA
- RFLP, T-RFLP
- SSCP
- Reasociace DNA
- LMW RNA anylýza
- DGGE, TGGE, TTGE
- ...

Přímá analýza sekvence nukleových kyselin

- Nejběžněji se pro sekvenační analýzu přírodních vzorků používá **16s rRNA**

→ sekvenování
variabilní úseky – informace o druhu MO

Molekulárně biologické metody

- Sekvenace nukleových kyselin
- **Genové próby (FISH, RSGP,...)**
- Štěpení restričními enzymy
- ARDRA
- RFLP, T-RFLP
- SSCP
- Reasociace DNA
- LMW RNA anylýza
- DGGE, TGGE, TTGE
- ...

Genové próby

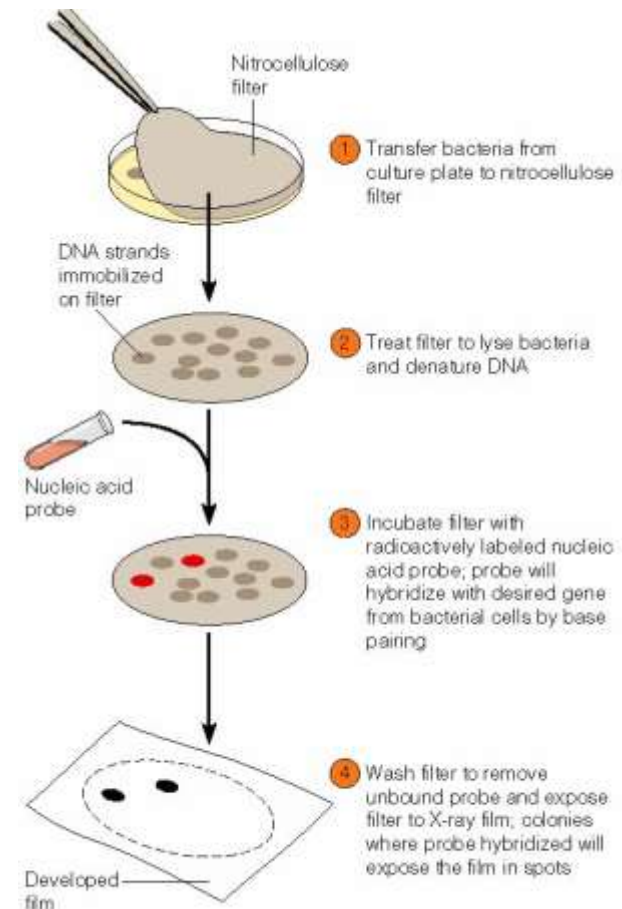

= řetězce nukleotidů (20 - 30), sekvence je komplementární k sekvenci konzervativního úseku DNA nebo RNA hledaného mikroorganismu

- Části DNA nebo RNA nesoucí nějakou značku pro jejich detekci

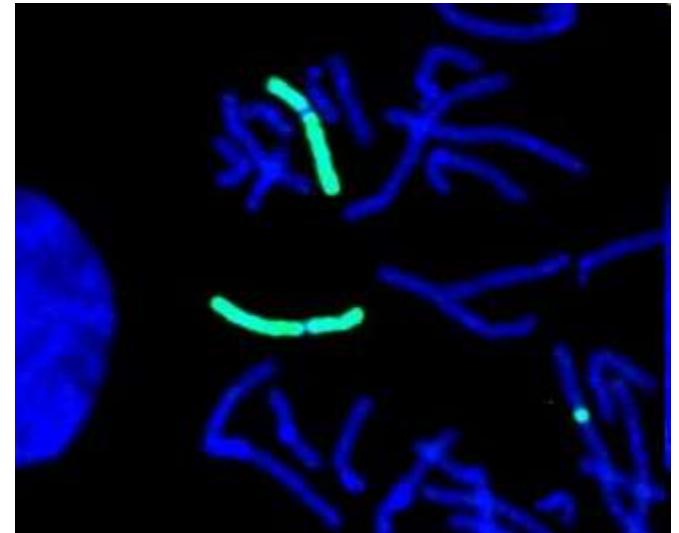
druhově specifické próby
pro hledání určitých
mikrobiálních druhů

„funkční“ próby
pro hledání určitých
vlastností dané mikrobiální
populace

Genové próby

- Reverse sample genome probing (RSGP)
  - Celý genom

- Fluorescenční in-situ hybridizace (FISH)
  - ribosomálních RNA - informace o jejich růstu, buněčné aktivitě a životaschopnosti

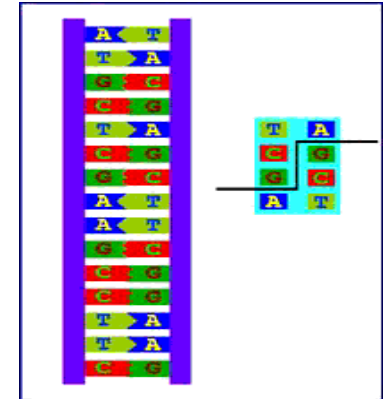
Molekulárně biologické metody

- Sekvenace nukleových kyselin
- Genové próby (FISH, RSGP,...)
- Štěpení restričními enzymy
- ARDRA
- RFLP, T-RFLP
- SSCP
- Reasociace DNA
- LMW RNA anylýza
- DGGE, TGGE, TTGE
- ...

Restrikční enzymy - „nůžky“

= tzv. restriktasy („DNAsy štěpící specifické sekvence“)

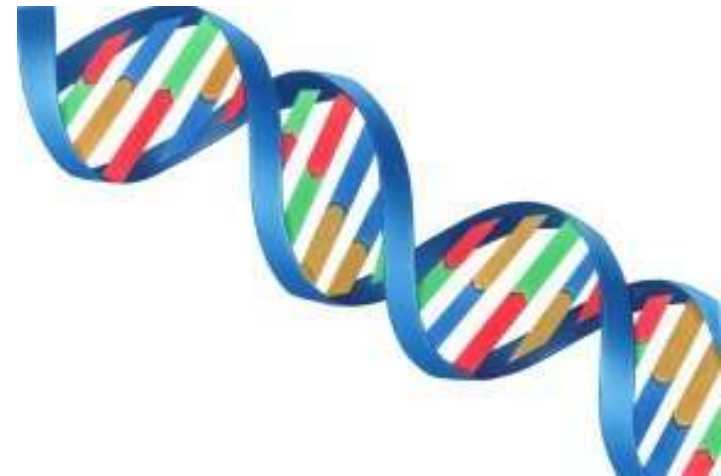
- Geny odvozené od různých populací se liší:
  - v sekvenci DNA v místech pro štěpení restriktivními enzymy
  - v délce řetězce DNA ohraničené restriktivními místy

→ specifický profil proužků odpovídající určitému druhu MO

Molekulárně biologické metody

- Sekvenace nukleových kyselin
- Genové próby (FISH, RSGP,...)
- Štěpení restrikčními enzymy
- **ARDRA**
- **RFLP, T-RFLP**
- SSCP
- Reasociace DNA
- LMW RNA anylýza
- DGGE, TGGE, TTGE
- ...

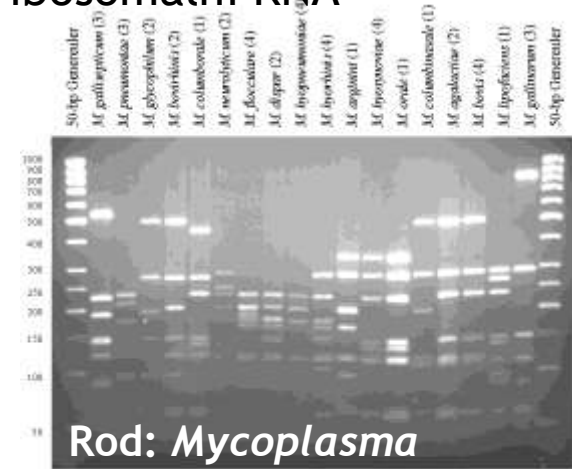

Amplified Ribosomal DNA Restriction Analysis (ARDRA)

- restrikční štěpení amplifikovaného fragmentu DNA pro ribosomální RNA

Restriction fragment length polymorphism (RFLP)

- Pro totální DNA nebo částí DNA amplifikovaných PCR
- Štěpení DNA restrikčními endonukleasami

Terminal restriction fragment length polymorphism (T-RFLP)

PCR s primerem fluorescenčně značeným na 5' konci

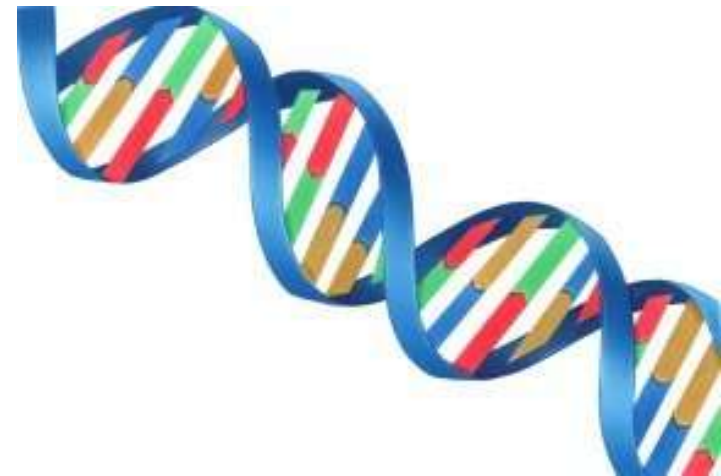
Restrikční štěpení

Rozdělení produktů

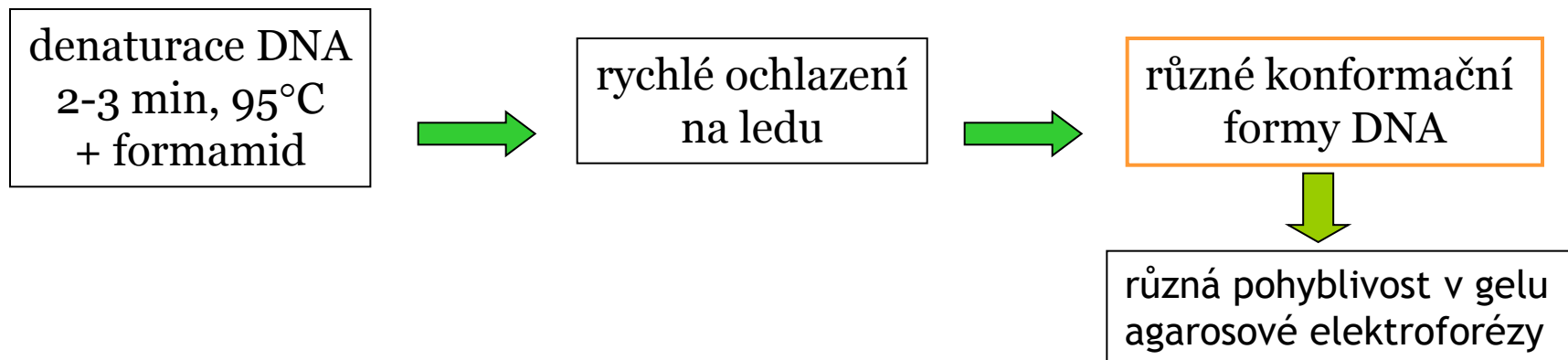
Molekulárně biologické metody

- Sekvenace nukleových kyselin
- Genové próby (FISH, RSGP,...)
- Štěpení restrikcními enzymy
- ARDRA
- RFLP, T-RFLP
- SSCP
- Reasociace DNA
- LMW RNA anlyza
- DGGE, TGGE, TTGE
- ...

Single strands conformation polymorfism (SSCP)

Reasociace DNA

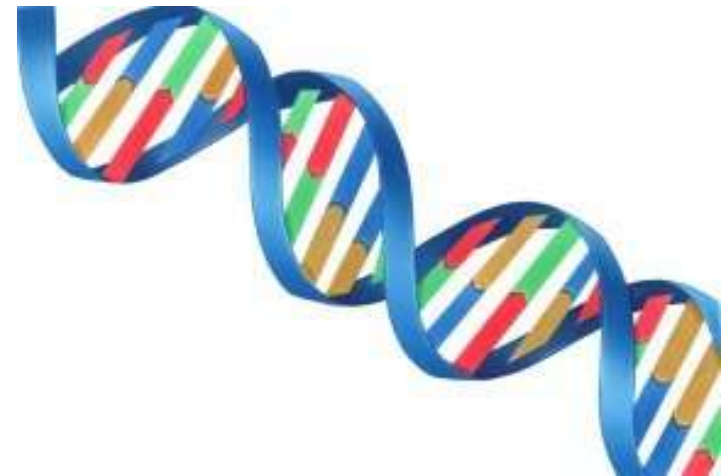
- Teplotní denaturace → renaturace → sledování míry reasociace (např. ΔT_m)

Low molecular weight (LMW) RNA pattern analysis

- analytická separace nízkomolekulárních RNA (5S rRNA a tRNA), charakteristické profily

Molekulárně biologické metody

- Sekvenace nukleových kyselin
- Genové próby (FISH, RSGP,...)
- Štěpení restričními enzymy
- ARDRA
- RFLP, T-RFLP
- SSCP
- Reasociace DNA
- LMW RNA anlyza
- **DGGE, TGGE, TTGE**
- ...

DGGE, TGGE, TTGE

Denaturační gradientová gelová elektroforéza (**DGGE**)

Teplotní gradientová gelová elektroforéza (**TGGE**)

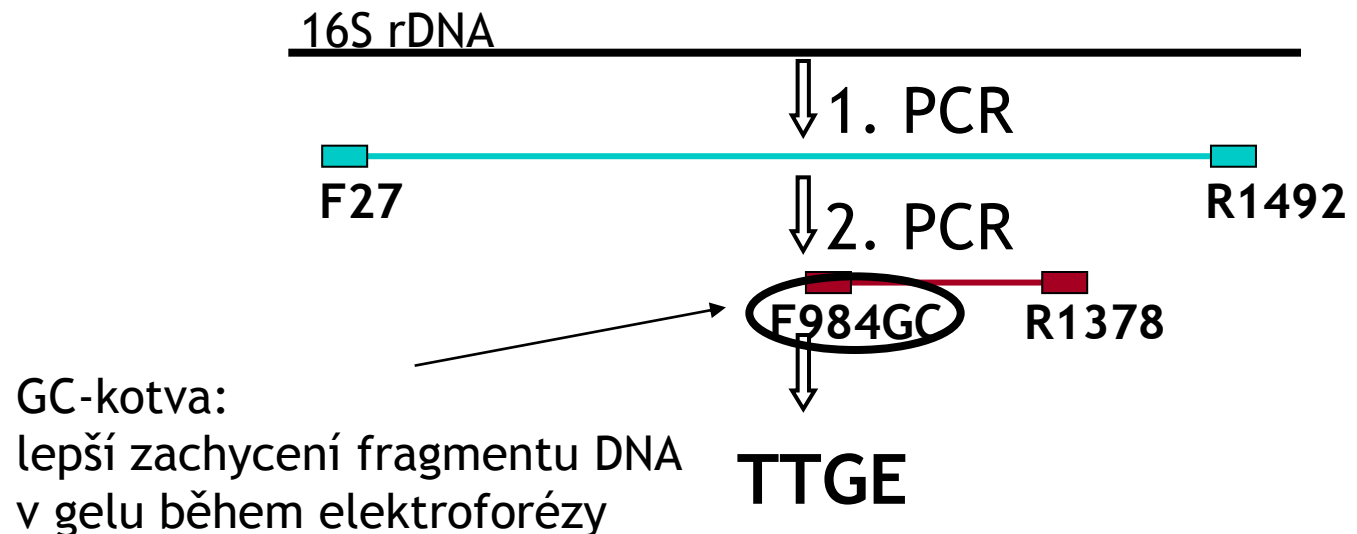
Gelová elektroforéza v režimu s měnící se teplotou (**TTGE**)

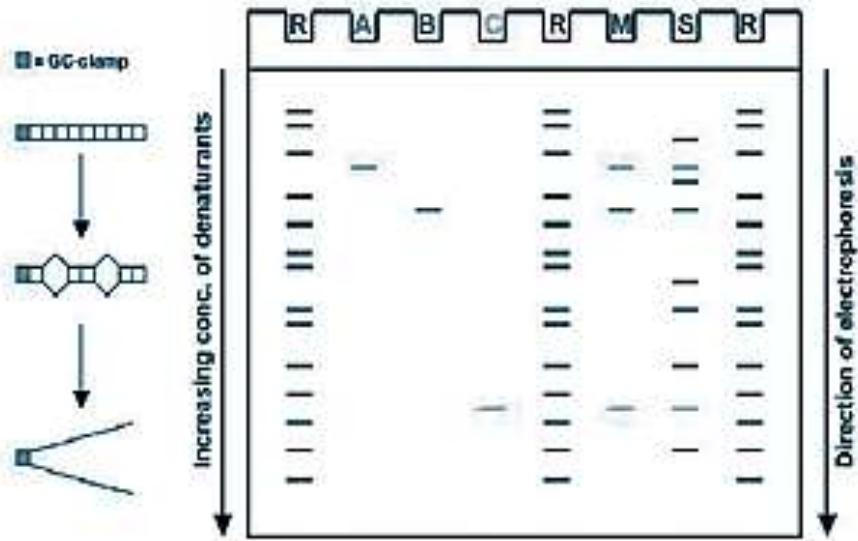
- Teplota roste během procesu v celém objemu elektroforetické jednotky

Zkoumání mikrobiální diversity

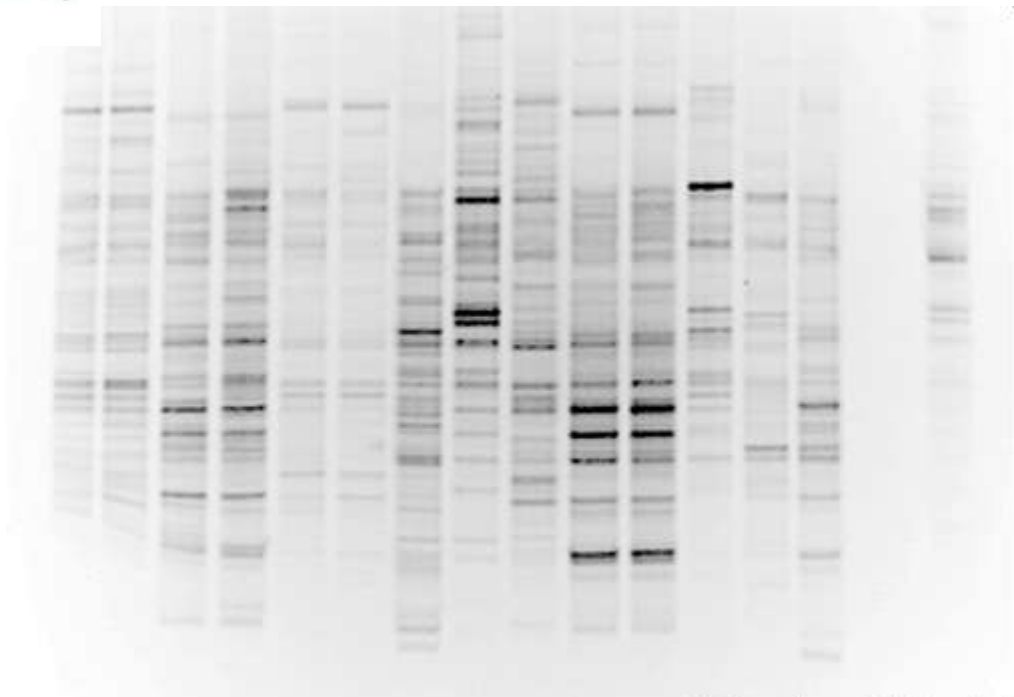
16S rDNA - primery

separace fragmentů DNA různé sekvence

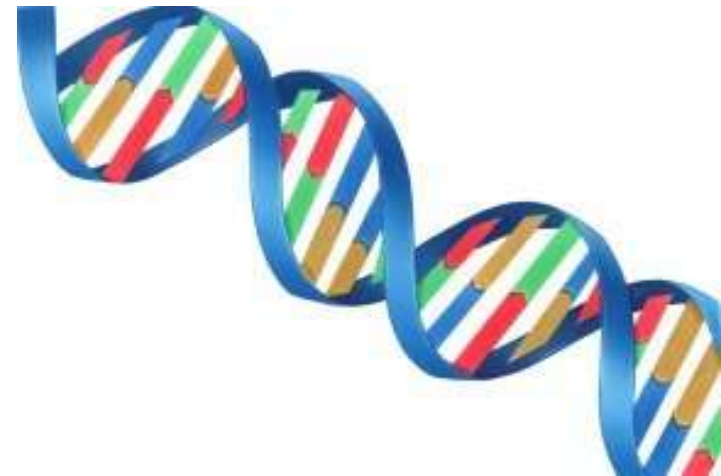

R = Reference pattern, A = Organism 1, B = Organism 2, C = Organism 3,
 M = Mix of organisms 1, 2 and 3, S = unknown sample

Molekulárně biologické metody

- Sekvenace nukleových kyselin
- Genové próby (FISH, RSGP,...)
- Štěpení restrikcními enzymy
- ARDRA
- RFLP, T-RFLP
- SSCP
- Reasociace DNA
- LMW RNA anylýza
- DGGE, TGGE, TTGE
- ...

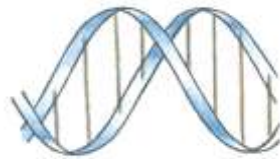

Stable isotope probing - značení stabilními isotopy

mikrokosmos

② DNA izolace,
isopyknická centrifugace v
 Cs^+ gradientu

'lehká' DNA

'těžká' DNA

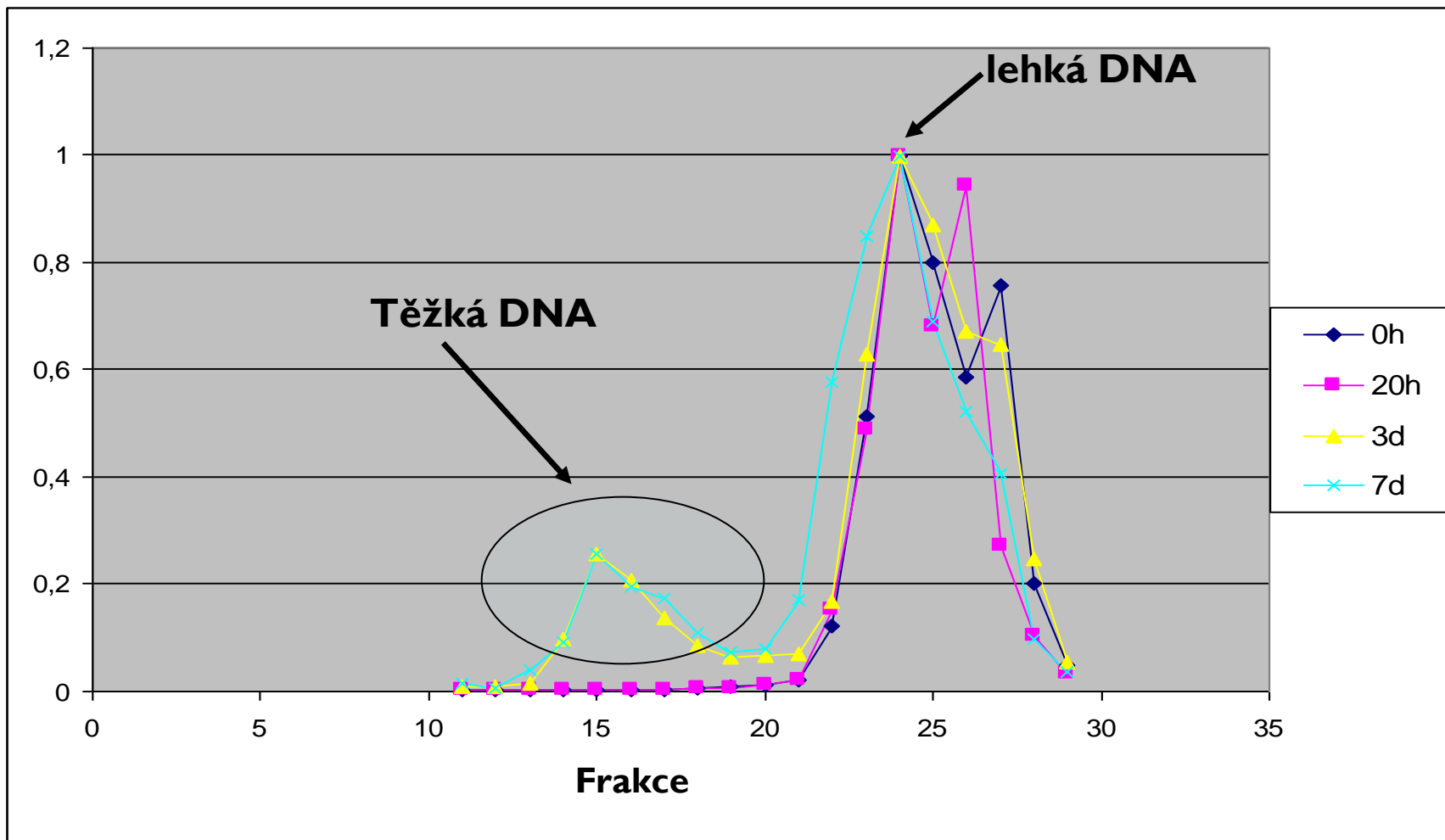
③ gradientová frakcionace,
qPCR lokalizace frakci s
 ^{13}C -DNA

① inkubace zeminy s ^{13}C -
značeným substrátem
 $\Rightarrow$ ^{13}C inkorporace do
DNA

④ ^{13}C -DNA analýza: metagenomická analýza,
knihovny 16S rRNA a funkčních genů

Real-time PCR izolovaných frakcí těžké (značené C¹³) a lehké DNA

Relativní koncentrace 16S rDNA

Souhrn

- rozvoj a aplikace molekulárně biologických metod velice rychle mění pohled na mikrobiální diversitu v široké škále ekosystémů
- rychlý nástroj pro sledování změn populací
- nevylučuje se potřeba kultivačních technik !!!
- pro úplnou charakterizaci mikrobiálních populací se oba přístupy výhodně doplňují

Poděkování za přípravu podkladů Ing. K. Norkové a Ing. O. Uhlíkovi, PhD.